

**ШЛЯХИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ «СТАНДАРТІВ
І РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ»
В НАЦІОНАЛЬНІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

УДК 378.1(438)

Н. М. Жукович-Дородних

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПОЛЬЩІ**

Освіта є важливою соціальною, економічною і політичною інвестицією. Освіта і компетентність людей стають найважливішими цінностями сучасної інформаційної цивілізації і суспільства, заснованого на знаннях. Все актуальніше в усьому світі стає проблема забезпечення якості освіти та стандартів. Це відбувається з кількох причин: перехід від індустріального суспільства до суспільства знань, економіка якого спирається на науково-природничі та високотехнологічні досягнення, а ринок праці потребує фахівців із вищою освітою; перехід до масової, а далі до загальної вищої освіти (охоплення понад 60% молоді) й потреба навчати велику кількість людей із невисокими здібностями, засвоювати класичні академічні програми на прийнятному рівні; насичення ринку праці випускниками вищих навчальних закладів, суперництво між ними за робочі місця; поява міжнародної конкуренції у сфері навчання студентів-іноземців і початок формування світового ринку освітніх послуг; мобільність студентів, викладачів і науковців, утворення ринку праці для дипломованих фахівців [4, с. 83 – 84].

В умовах інтеграційних процесів європейських країн забезпечення якості освіти, заснованої на єдиних стандартах і рекомендаціях є однією з головних умов формування Європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area). Основними чинниками й напрямками освітніх перетворень є концентрація на культуру в цілому і реалізація спільних цінностей європейської цивілізації: права і свободи людини, демократична легітимність, рівність шансів, «культура світу», повага до інших людей, раціональне мислення, захист екосистеми, відповідальність, придатність до працевлаштування і здатність до економічної ефективності, навчання протягом усього життя.

Забезпечення якості освіти досліджували А. Загородній, Ю. Захаров, Л. Кайдалова, С. Шевченко та ін.; проблеми якості освіти на державному і регіональному рівнях висвітлені у працях В. Кременя, В. Лугового, С. Ніколаєнка, процеси глобалізації, інтеграції та розвитку європейського виміру вищої освіти розглядали А. Сбруєва, С. Семенов, В. Тітарчук та ін..

Метою даної статті є висвітлення досвіду забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах Польщі.

Слід відзначити, що в Європі історично сформувались дві моделі якості освіти: «англійська», що базується на внутрішній самооцінці ВНЗ, і «французька», яка ґрунтується на зовнішній оцінці ВНЗ з погляду його відповідальності перед суспільством. У 2000 році була створена Європейська асоціація гарантії якості у вищій освіті (ENQA) [1], в основі якої стали результати пілотного проекту «Європейський пілотний проект по оцінці якості вищої освіти» (1994 – 1995 рр.), матеріали Рекомендацій Єврокомісії 1998 р. з європейського співробітництва у питаннях гарантії якості у вищій освіті й текст Болонської декларації 1999 року.

Проблема забезпечення якості освіти є наскрізною в Болонському, Копенгагенському та Туринському процесах, відповідні програми заходів реалізуються як на регіональному, національному і галузевому рівнях, так і на рівні окремих навчальних закладів.

З метою формування системи забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі міністри країн-учасниць у Берлінському комюніке (2003 р.) доручили ENQA через її членів у співпраці з Європейською Асоціацією університетів (EUA), Європейською Асоціацією вищих навчальних закладів, що не є університетами (EURASHE), та Європейським студентським міжнародним бюро (ESIB), які утворили групу E4, розробити узгоджені стандарти, процедури та рекомендації із забезпечення якості. Розроблені стандарти і рекомендації – European quality assurance standards and guidelines (ESG) – були схвалені на конференції в Бергені 2005 року. Але говорити про функціонування єдиної системи інституційної оцінки діяльності освітніх установ в Європі поки ще зарано, ще до цього часу в кожній країні існують свої підходи до забезпечення й оцінки якості вищої освіти. Розглянемо детальніше досвід забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах Польщі.

Зазначимо, що після розпаду комуністичної системи Польща пройшла шлях від централізованого управління освітою до глибокої децентралізації. Більшість освітніх завдань сьогодні вирішуються органами місцевого самоврядування (гміни або повіту). Відповідальність за педагогічний нагляд покладається на керівників регіональних органів управління освітою (освітніх кураторів) 16 воєводств.

Система вищої освіти в Польщі представлена державними та з 1989 року недержавними вищими навчальними закладами. Усі виші мають однакові стандарти організації навчального процесу та викладання – форма власності навчального закладу не впливає на якість та престижність диплому. Згідно Закону про вищу освіту (*Prawo o szkolnictwie wyższym*) [2] до вищих навчальних закладів належать:

- Класичний університет (має право присвоювати ступінь доктора наук як мінімум по 10 дисциплінах, у тому числі як мінімум по двом дисциплінам в кожній з таких предметів: гуманістичні, юридичні, економічні або теологічні; математичні, фізичні, науки про Землю або

технічні; біологічні, медичні, хімічні, фармацевтичні, сільськогосподарські або ветеринарні).

- Технічний університет (має право присвоювати ступінь доктора наук як мінімум за 10 дисциплінами, у тому числі як мінімум за 6-ма технічними).

- Профільний університет (має право присвоювати ступінь доктора наук як мінімум за 6 дисциплінами, в тому числі як мінімум з 4-х дисциплін, відповідних профілю ВНЗ).

- Політехніка (має право присвоювати ступінь доктора наук як мінімум за 6 дисциплінами, в тому числі як мінімум по 4 технічних дисциплін).

- Академія (має право присвоювати ступінь доктора наук як мінімум по 2 дисциплінам).

- Колегія (має право видачі дипломів про вищу прикладну освіту, в тому числі дипломів ліценціата).

У вищих навчальних закладах Польщі діє триступенева система, яка включає ступінь бакалавра (*licencjat, inzynier*), магістра (*magister*) і доктора наук (*doctor*). Перший ступінь вищої освіти готує для роботи в конкретній професії, триває від 6 до 7 семестрів і закінчується отриманням ступеню бакалавра чи інженера. Другий ступінь вищої освіти вимагає попереднього завершення першого ступеня, триває 3–4 семестри професійного навчання, яке закінчується отриманням ступеня магістра, або еквівалентного ступеня – наприклад: лікар, стоматолог, ветеринар. Ступінь магістра можна здобути й у повній магістерській вищій освіті, де навчання триває від 9 до 12 семестрів й є обов'язковим для таких напрямків, як фармакологія, юриспруденція, психологія, медицина. Третій ступінь вищої освіти (докторантура) передбачає отримання передових знань у певній галузі або дисципліні науки, а після захисту докторської дисертації – здобуття докторського наукового ступеня.

З метою полегшення процедури порівняння рівня освіти студентів відповідно навчальним напрямкам, ВНЗ Польщі використовують ECTS (Європейська кредитна Система). Тому дипломи польських навчальних закладів визнаються та дають можливість працювати за спеціальністю в ЄС та в більшості країн світу. Відзначимо, що Польські вищі навчальні заклади активно залучені до міжнародного обміну студентами: такі програми як SOCRATES/ Erasmus або двосторонні угоди між університетами сприяють розвитку контактів між польськими та закордонними ВНЗ.

Основною умовою розвитку освіти в Польщі є визначення урядом прогнозів та розробки комплексної та перспективної програми освітньої політики і реформи системи освіти, в якій стратегічною метою є досягнення освітніх стандартів Європейського Союзу. З цією метою від 2002 року в Польщі працює Польський Державний Акредитаційний Комітет (*Państwowa Komisja Akredytacyjna, PKA*) [5]. Він здійснює

перевірку та контроль якості стандартів освіти у вищих навчальних закладах Польщі, а також служить для поліпшення і гарантії освітніх стандартів. Державний Акредитаційний Комітет розвиває тісне співробітництво з акредитаційними комітетами в інших країнах. Польська система забезпечення якості освіти відповідає стандартам і вимогам ENQA. Так, згідно з регламентом Статуту РКА діяльність Комісії підлягає зовнішньому огляду і перша така оцінка була проведена міжнародними експертами у 2008 р., а її результат дозволив ввести РКА до Європейського Реєстру Агенцій Гарантії Якості (EQAR). В результаті чергового огляду у 2013 – 2014 рр. підтверджено повне членство РКА в ENQA.

Важливим є й те, що у 2012 р. американський National Committee on Foreign Medical Education and Accreditation (NCFMEA) оцінив, що процедури та стандарти, які використовуються РАК в процесі акредитації медичних вузів відповідні до аналогів, що діють у США. В наслідок цього рішення з'явилася можливість подання заявки через польські медичні ВНЗ на участь у програмі William D. Ford Federal Direct Loan, який дозволяє студентам фінансування досліджень, що проводяться в польських медичних вишах [5].

Крім того, РКА є стороною договорів про співпрацю з ANECA (Іспанія), ANQA (Вірменія), SKVC (Литва), FIBAA та AQAS (Німеччина), NEAA (Болгарія), KCB (Словаччина), та взаємного визнання рішень щодо акредитації з NVAO (Нідерланди) і ÖAR (Австрія). А з 15 січня 2009 року Комісія знаходиться в European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR) – реєстр, який містить інформацію про фірми, що функціонують відповідно до European Standards and Guidelines for Quality Assurance.

Отже, вищевказане доводить, що в вищій освіті Польщі за останнє десятиріччя відбулися значні перетворення, які дозволи підвищити не лише рівень її якості та зробити привабливою для навчання як поляків, так і іноземних студентів, а й сформувати певну систему щодо забезпечення й контролю якості і стандартів вищої освіти.

Розглянемо, як на практиці відбувається забезпечення і контроль якості вищої освіти на прикладі одного з наймолодших польських університетів – Жешувського університету (Uniwersytet Rzeszowski, Polska). Жешувський університет – найбільший ВНЗ Східної Польщі, створений в 2001 р., коли три існуючих вже в Жешуві вищі: Вища педагогічна школа, Відділення Інституту імені Марії Склодовської-Кюрі та відділення економіки Академії сільського господарства були об'єднані в загальну навчальну одиницю. З тих пір Жешувський університет досяг значних успіхів, зайнявши друге місце в рейтингах університетів всієї Польщі [3].

Навчання в університеті здійснюється на 12 факультетах: економічному, філологічному, природничо-математичному, педагогічно-художньому, права і адміністрації, соціологічно-історичному, мистецтв,

фізичного виховання, заміському факультеті біотехнології та межфакультетському Інституті філософії.

Однією з основних умов якісної освіти в Жешувському університеті є реалізація засад Внутрішньої системи забезпечення якості освіти (Wewnętrzny Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia), заснована у відповідності з міжнародними та європейськими стандартами. Ця система охоплює весь процес навчання студента у ВНЗ і є одним з основних факторів, що впливають на його правильний хід і високу якість.

Внутрішня система забезпечення якості освіти в Жешувському університеті здійснюється в постійному режимі університетським відділом по забезпеченню якості освіти (Uczelniany Zespół ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia), відділами по забезпеченню якості освіти структурних підрозділів університету (Zespoły ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia, na poziomie jednostek organizacyjnych UR), відділом якості і акредитації (Dział Jakości i Akredytacji) та Бюро кар'єри (Biuro Karier).

Основними завданнями університетського відділу внутрішньої системи оцінки якості освіти є оцінка способу функціонування системи якості освіти в університеті, розробка концепції його оцінки та рекомендацій, щодо змін у функціонуванні системи, спрямованих на постійне підвищення його якості, зокрема: процедур забезпечення якості освіти; розробки форм звіту самооцінки підрозділів університету; правила затвердження, моніторингу і періодичного перегляду навчальних програм та їх ефектів; правила оцінювання студентів і аспірантів, враховуючи необхідність публікації і послідовного використання, правил і відповідних процедур; принципи забезпечення якості професорсько-викладацького складу.

З метою забезпечення якості на рівні факультету, відділу, чи іншого структурного підрозділу, ретельно працюють відділи по забезпеченню якості освіти структурних підрозділів університету. До їх завдань належить:

- аналіз відповідності професійного навчання за певною спеціальністю, рівнем і профілем освіти з місією університету, стратегією структурного підрозділу;
- періодичний огляд програм навчання з метою узгодженості змісту навчальних дисциплін;
- аналіз правильності підбору методів навчання та методів оцінки щодо запланованих результатів навчання;
- аналіз правильності присвоєння балів ECTS для окремих модулів/предметів;
- аналіз відповідності запланованих ефектів навчання до потреб ринку праці, а також співпраці факультету з ринковим середовищем;
- аналіз заявок, моніторингу кар'єри випускників університету;

- реалізація опитувань, що функціонують в рамках системи забезпечення якості освіти;

- розробка звіту по оцінці власної роботи відділу і аналізу сильних і слабких сторін поряд з пропозиціями заходів щодо поліпшення якості освіти;

- аналіз якості дипломних робіт і діючих на факультеті процедур затвердження теми цих робіт;

- моніторинг досягнень студентів, тощо.

З 2011 року в Жешувському університеті функціонує Відділ якості та акредитації, до основних завдань якого слід віднести:

- координація робіт, пов'язаних з удосконаленням внутрішньої системи забезпечення якості освіти (WSZJK);

- координація впровадження антиплагіатної системи;

- розробка проектів опитувань у рамках WSZJK та складання зведених звітів з результатів досліджень;

- поточний моніторинг процесу впровадження і вдосконалення WSZJK на окремих факультетах;

- збір і зберігання документації, пов'язаної з процесом акредитації, допомога в підготовці звітів самооцінки та ін.

Слід відзначити, що окрім вищезазначених дій, в університеті відбувається традиційне незалежне дослідження, що проводиться в два етапи: наприкінці зимового семестру і в тиждень, що передують термін навчання і іспитів літнього семестру. Так, в цьому навчальному році аналіз якості роботи викладачів університету відбувався за такими критеріями:

1. Чітке визначення умов організації навчання і здачі навчальної дисципліни.

2. Сумлінне і справедливе оцінювання знань у відповідності з зазначеними раніше вимогами.

3. Своєчасність початку занять.

4. Підготовка викладача до занять.

5. Зрозумілість та доступність навчального матеріалу.

6. Відкритість викладача, готовність до відповідей на питання студентів і проведення дискусій під час занять.

7. Роз'яснення сумнівів/ розбіжностей, що виникають під час занять.

8. Надихання студентів до самостійного мислення.

9. Вплив занять на отримання знань і навичок, необхідних для остаточної здачі предмету.

10. Доброзичливий підхід до студентів.

11. Доступність викладача для студентів в години чергувань і консультацій.

Хочеться відзначити прозорість і широке висвітлення результатів цих досліджень та розроблених пропозицій і заходів щодо удосконалення якості освіти на офіційному сайті Жешувського університету.

Згідно статті 13а Закону про вищу освіту Польщі [2] Університет може стежити за кар'єрою своїх випускників з метою приведення напрямів навчання і програм професійної освіти до потреб ринку праці. Такий моніторинг проводиться університетами на підставі даних, що містяться в національному списку студентів-POŁ-on, а також даних, зібраних через Департамент Соціального Страхування. Результати моніторингу відображають професійний шлях випускників через рік, трьох і п'яти років після закінчення навчального закладу та надаються на сайті університетів і Міністерства науки і вищої школи.

Щорічно такі дослідження відбуваються й в Жешувському університеті, їх основною метою є одержання інформації про потреби коригування напрямів навчання і програм професійної освіти до вимог ринку праці. Дослідженням охоплено випускників всіх факультетів університету. Бюро кар'єри Жешувського університету ретельно проводить такі дослідження за наступними етапами:

1 етап – початковий вимір. Кожний випускник отримує анкети з метою збору початкової інформації щодо їх професійної активності і суспільної адаптації під час навчання. Основними питаннями є:

- Чи працював (ла) Пан (Пані) під час навчання в університеті?
- Чи брав (ла) Пан (Пані) під час навчання участь в суспільній діяльності університету (студентські організації, волонтерат тощо)?
- Чи навчався (лась) Пан (Пані) за кордоном (наприклад, в рамках програми Еразмус)?

2, 3 і 4 етапи відбуваються відповідно через рік, три та п'ять років після закінчення університету – кожний учасник дослідження за допомогою СМС або електронної пошти відсилає свої дані.

Результати дослідження професійної самореалізації випускників Жешувського університету 2011 – 2012 рр. випуску можна побачити на рисунку 1.

Результати цього дослідження стануть базовими для корегування змісту професійного навчання, навчальних програм і практичного навчання. Так, в контексті формування професійних умінь студентів важливим є висновки випускників університету, що навчання в університеті сприяло підвищенню їх свідомості в отриманні освіти і подальшому саморозвитку, самостійності у виконанні завдань, впливало на розвиток умінь організації власної праці, умінь мотивації щодо досягнення визначених цілей, формуванню умінь праці в колективі, комунікативних умінь тощо, таких необхідних в їх професійній діяльності.

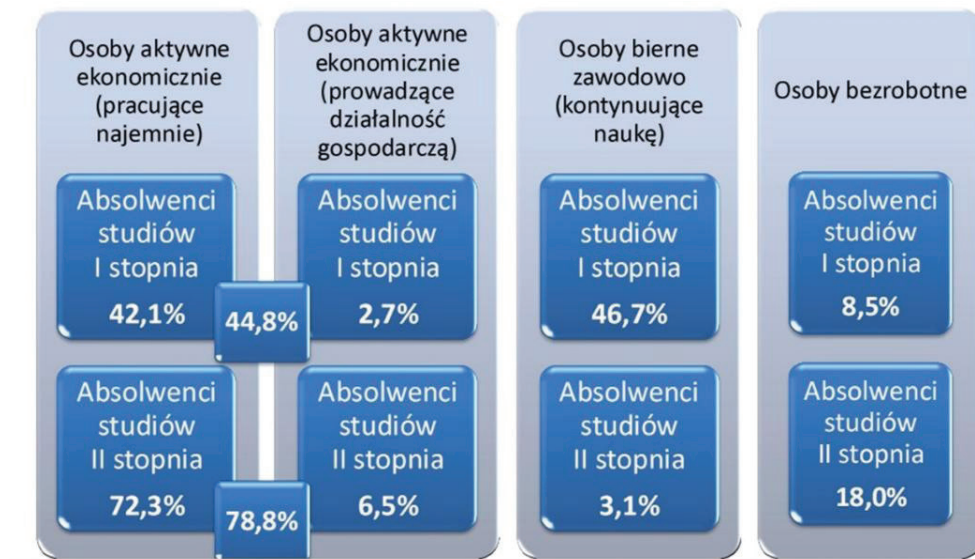

Рис. 1. Основні результати дослідження професійної самореалізації випускників Жешувського університету (2011-2012 рр. випуску)

Отже, підсумовуючи вищевказане, можна сказати, що сьогодні однією з визначних проблем вищої освіти є забезпечення її якості, під якою розуміють діапазон і рівень освітніх послуг, що надаються системою освіти відповідно до інтересів особи, суспільства і держави. Саме якісна освіта повинна надавати можливість кожному індивіду залежно від його інтересів і можливостей здобувати повноцінну, безперервну освіту відповідного рівня в усіх її формах.

В європейському освітньому просторі в рамках реалізації болонського процесу формується Європейська система забезпечення якості. Після вступу Польщі до ЄС польські ВНЗ стали складовою єдиного європейського освітнього простору, що зумовило інтенсивну співпрацю між різними типами вищих навчальних закладів та мобільне пересування студентів та науковців. Слід зазначити, що Польща є найближчою до України за географічним розташуванням, слов'янським менталітетом, багатовіковими історичними зв'язками, тому її досвід в реалізації вимог Болонської декларації, зокрема забезпеченні якості освіти, може мати певний інтерес для науковців та викладачів українських вишів.

Хочу відзначити, що девізом розробки програми змін у системі освіти можуть бути тези доповіді ЮНЕСКО «Освіта – прихований скарб», в якому визначено чотири базові принципи освіти: «вчитися, щоб жити», «вчитися, щоб знати», «вчитися, щоб працювати», «вчитися, щоб жити разом» [6]. І від якості реалізації цих принципів залежить якість формування системи забезпечення якості і стандартів освіти.

Список використаної літератури

1. **European Association for Quality Assurance in Higher Education.** Режим доступу: <http://www.enqa.eu/>. 2. **USTAWA z dnia 27 lipca 2005 r. «Prawo o szkolnictwie wyższym».** – Режим доступу: http://www.wne.uw.edu.pl/files/7914/1711/6889/ustawa_szkolnictwo.pdf. 3. **Uniwersytet Rzeszowski.** – Режим доступу: <http://www.ur.edu.pl/> 4. **Модернізація освіти України у контексті євроінтеграційних процесів: історико-педагогічний аспект : монографія / авт. кол. О. А. Дубасенюк [та ін.] / за заг. ред. Н. Г. Сидорчук.** – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 300 с. 5. **Raństwowa Komisja Akredytacyjna.** – Режим доступу: <http://www.pka.edu.pl/pka>. 6. **Тези доповіді ЮНЕСКО «Освіта – прихований скарб».** – Режим доступу: <http://www.ifap.ru/library/book201.pdf>

Жукович-Дородних Н. М. Забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах Польщі

У статті розкрито актуальність проблеми забезпечення якості вищої освіти. Розкрито сутність та особливості формування системи якості освіти та стандартів у Європейському просторі вищої освіти. Висвітлено досвід забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах Польщі, зокрема в практиці Жешувського університету.

Ключові слова: проблема забезпечення якості освіти та стандартів, Європейський простір вищої освіти, Європейська асоціація гарантії якості у вищій освіті (ENQA), система вищої освіти в Польщі, забезпечення якості освіти у ВНЗ Польщі, Жешувський університет.

Жукович-Дородных Н. М. Обеспечение качества образования в высших учебных заведениях Польши

В статье раскрыта актуальность проблемы обеспечения качества высшего образования. Раскрыты сущность и особенности формирования системы качества образования и стандартов в Европейском пространстве высшего образования. Отражен опыт обеспечения качества образования в высших учебных заведениях Польши, в частности в практике Жешувского университета.

Ключевые слова: проблема качества образования и стандартов, Европейское пространство высшего образования, Европейская ассоциация гарантии качества в высшем образовании (ENQA), система высшего образования в Польше, обеспечение качества образования в ВУЗах Польши, Жешувский университет.

Zhukovich-Dorodnykh N. Quality Assurance in Higher Educational Institutions of Poland

The article reveals the urgency of the problem of quality assurance of higher education. The essence and features of formation of system of quality of education and standards in the European higher education. Include

experience of quality assurance education in higher educational institutions of Poland, particularly in the practice of Rzeszow University.

Key words: the problem of quality of education and standards, the European higher education area European Association for quality assurance in higher education (ENQA), the higher education system in Poland, ensuring the quality of education in the universities of Poland, Rzeszow University.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2016 р.

Прийнято до друку 25.03.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 37.014.5

О. Л. Караман

МІЖНАРОДНА Й НАЦІОНАЛЬНА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Забезпечення якості вищої освіти не є суто національною чи європейською проблемою. В усьому світі зростає увага до якості та стандартів, що пояснюється швидким розвитком вищої освіти і водночас підвищенням вартості освітніх послуг для держави і людей. Європа має намір здійснити свою мету стати найбільш динамічною інтелектуальною економікою у світі (Лісабонська Стратегія). Нові ініціативи і вимоги, що виникають як в Європі, так і поза її межами, з огляду на інтернаціоналізацію вищої освіти, потребують відповідної реакції. Формування системи забезпечення якості, заснованої на єдиних стандартах і рекомендаціях, свідчить про виникнення справжнього європейського виміру у сфері забезпечення якості, що має посилити привабливість Європейського простору вищої освіти.

Забезпечення якості освіти при формуванні зони європейської освіти є однією з головних умов довіри, мобільності, мотивації студентів, сумісності й привабливості європейської вищої освіти [1].

Проблеми якості освіти на міжнародному, національному й інституціональному рівнях висвітлено в працях І. Вакарчука, М. Дарманського, Г. Єльнікової, В. Кременя, В. Лугового, С. Ніколаєнка, та ін.; стандарти забезпечення якості освіти досліджували А. Загородній, Ю. Захаров, Л. Кайдалова, К. Корсак, С. Ніколаєнко, А. Павленко, Г. Степенко, С. Шевченко та ін. Питання впровадження моніторингових досліджень, зокрема освітнього моніторингу як основного засобу визначення якості освіти, вивчали І. Анненкова, С. Бабинець, А. Вілохін, А. Ісаєва, В. Кальней, Т. Краснова, Н. Максимчук, Л. Мойсеєва, М. Поташник, Г. Сігеєва, Дж. Уїлмс, С. Шишов та ін. Запровадженням зовнішнього оцінювання в контексті створення національної системи